

THEO NIJLAND OVER ZIJN LIEDEREN VOOR KEES

Voor *Kees de Jongen* van de Toneelmakerij schreven Theo Nijland en Maarten van Roozendaal zeven speciale *Kees de Jongen* liederen. De liederen van Maarten van Rozendaal zijn een ode aan Amsterdam, de liederen van Theo Nijland een ode aan de hoofdpersonen van de voorstelling: Kees, zijn moeder, zijn vader en zijn grote liefde Rosa Overbeek. Theo Nijland aan het woord over de Kees in iedereen en zijn liefde voor melancholische muziek.

De totstandkoming 'Ik heb een lange geschiedenis met het boek *Kees de Jongen*. Toen ik zeventien was zag ik de "oer-Kees", de eerste opvoering van de bewerking van Gerben Hellinga door Toneelgroep Centrum. Vijftientig jaar later, nu twaalf jaar geleden, schreef ik het scenario voor de filmmusical *Kees de Jongen*. Omdat er niet genoeg geld was, is het nooit uitgevoerd. Maar ik heb het script altijd op een speciale plek bewaard. Toen regisseur Liesbeth Coltof bij me kwam met de vraag of ik een aantal liederen wilde schrijven voor de voorstelling, had ik twaalf liedteksten klaar liggen. Alleen de muziek moest ik nog schrijven. Met dat wat Liesbeth voor ogen had, heeft ze er vijf uitgezocht. Die waren bijna meteen goed. Ze klopten vanuit de karakters en de situatie. Ik heb er hier en daar wat aan geschaafd en ze op muziek gezet.'

De fantasie van Kees 'De kracht van *Kees de Jongen* is de fantasie. De fantasie van Kees is de fantasie van ieder kind. Als kind maakt je fantasie overuren, omdat je de wereld zelf moet invullen. Daardoor gaat het verhaal van *Kees de Jongen* over iedereen en heeft het de ruis der tijd overleefd. Die onbevangingheid van het kind plaatst schrijver Theo Thijssen tegenover een harde wereld. Kees groeit op onder moeilijke omstandigheden. Zijn vader overlijdt en hij heeft allemaal mensen om zich heen die proberen zijn verbeelding op slot te zetten. Toch wordt het verhaal nergens sentimenteel. Het is mooi en gevoelig, heel sober geschreven. Er zijn mensen die er niks mee hebben. Zo heb ik niks met *Kruimeltje* of *Ciske de Rat*. Daar zit minder onder, dat is meer op effect geschreven. In zijn werk vroeg Theo Thijssen aandacht voor de omstandigheden waaronder kinderen opgroeiden, begin twintigste eeuw. Hij wilde een betere wereld voor de kindertijd, dat is bijzonder voor die tijd. De samenleving was minder open, kinderen van nu bepalen veel meer zelf. Is onze ogen is Kees braaf. Hij is autoriteitsgevoelig, wil het graag goed doen. Maar zeker in zijn fantasie is er een verzet tegen de structuur die hem wordt opgelegd.'

De liederen 'De liederen die ik voor *Kees de Jongen* heb geschreven liggen direct in de lijn van het verhaal. Als het goed is sluiten ze naadloos aan op dat wat er in een scène gebeurt. Voor de acteurs moet het zijn alsof het lied hen ter plekke invalt, het mag de boog niet onderbreken. Het eerste lied, *Alles*, zingt Kees samen met mevrouw Bogaerts. Hij moet voor zijn ouders, die een schoenwinkel hebben, een brief bij haar bezorgen. De deftige dame heeft nog een rekening openstaan. In Kees' fantasie wordt de boodschap iets heel bijzonders. Hij vertelt haar over zijn ouders:

*ze hebben zorgen maar ze houden het stil
ze gaan met opgeheven hoofden door het leven
er is zo bitter weinig te vergeven
maar ik heb een huis en ik heb liefde en dat is alles wat ik wil*

En zij herkent zich onmiddellijk in hem:

*ook wij hadden zorgen maar we lieten ons niet kisten
we zagen de koersen alsmaar dalen
we konden geen koetsier of wat dan ook betalen
en toch omdat wij zeker wisten
dat ons soort mensen heel veel kan verduren
volharden wij en kijk nu toch eens aan
dit is wat je terugkrijgt als je knokt voor je bestaan
mijn man zit nu inmiddels toch al wel weer in pakweg zo'n negentig besturen*

Totale onzin natuurlijk, haar problemen zijn van een heel andere orde. Maar qua karakters klopt het helemaal. Het volgende lied, *Lied van de moeder*, staat er lijnrecht tegenover. Hierin geeft Moe woorden aan de woede en het verdriet dat juist hun gezin al die ellende moet overkomen:

*we mogen toch wel iets verlangen
of is dat ook alweer te veel gevraagd
wie is het dan, waar huist die macht
die zogenaamde god die het behaagd heeft
dat het ongeluk aan ons
juist aan ons moet blijven hangen
dat deze ellende aan ons kleeft*

Zonder pyjama en *Laat me maar los* gaan over de dood van Pa. In *Zonder pyjama* probeert Kees zich voor te stellen hoe het is om dood te zijn. *Laat me maar los* komt voort uit het feit dat Kees niet weet hoe hij moet omgaan met Pa's overlijden:

*laat me maar los dan kan ik gaan
ik blijf een stem bij je van binnen
en alles wat ik zeg
en dat is nou het mooie Kees
wat je maar horen wil
dat mag je zelf verzinnen*

De liederen zijn behoorlijk melancholisch. Dat is mijn stijl, dat hebben mijn eigen liederen ook. Ik heb niet bewust vanuit een bepaalde sfeer geschreven, ik houd gewoon niet van vrolijke muziek. Al is er uiteindelijk voor elk lied maar één soort muziek en heb ik voor *Laat me maar los* juist geprobeerd de toon frivol te maken, een kleur te zoeken die niet voor de hand ligt. *Van een afstand*, tot slot, is het laatste lied. Dat zingt Kees samen met Rosa Overbeek, het meisje uit de klas waar hij verliefd op is. In haar vindt hij zijn gelijke. Ze is van zijn niveau, net zo keurig en verheven als hij. Vroeger mocht je niet meer van jezelf maken dan je was. Kees doet dat wel. En dat is een mooie menselijke trek, een redmiddel als je leeft in een grauwe maatschappij.

*wij zijn allebei alleen
kees kijk, we zweven we zweven
wij zien alles van een afstand
en de wereld daar kijken we op neer
zo zien we ook wel eens onszelf heel onhandig
zitten blozen, kijk nu blozen we alweer*

Door Annemarie Wenzel, dramaturg bij de Toneelmakerij